

TOLERANS - HOŞGÖRÜ

Nüvit OSMAY

Ünlü bir Fransız filozofu, "Sosyal yaşamda en faydalı erdem toleranstır" der. Ünlü Amerikan yazar ve tarihçisi Hendrik Willem Van Loon insanlığın kurtuluşunun ancak toleransla kabil olduğunu ve gerek tek başına ve gerek toplum halinde huzur içinde yaşamak istiyorsak, tolerans sahibi olmamız gerektiğini söyler.

İş hayatı da sosyal hayatın bir parçası olduğu için tolerans sahibi olmayan bir âmirin bu sahada başarılı olmasına olanak yoktur. Hatta demokrasi bile, toleransın politika alanında uygulanmasının bir sonucudur. Esaslı bir tahlile tâbi tutarsak görünür ki, çektiğimiz bütün güçlükler söz sahibi olan kimselerin bilgisizliklerinden, tecrübesizliklerinden ziyade toleranssızlıklarındandır.

Gandhi'nin şu sözleri ne kadar düşündürücüdür:

"Toleranssızlık kendimize ve dâvamıza güvenemediğimiz bir kanıttır".

Bu güzel sözlerden sonra eskiden tesamüh, müsamaha, hatta hamuliyet ve şimdi de hoşgörü diye ifade edilen toleransın nereden geldiğini ve tarifini inceleyelim. Encyclopedia Britannica şöyle der:

"Tolerans; lâtince tolerare'den gelir, müsamaha etmek, tahammül etmek mânâsına".

"Başka insanların hareket ve hükümlerinde serbest olmalarına müsaade edilmesi; toplumun gidiş ve görüşlerine aykırı olan fikirlere karşı sabırla ve peşin hükümsüz tahammül ve müsamaha gösterilmesi".

İngiliz doktorlarından Prof. Makintosh bu tarifi şu şekilde açıklar:

"Tolerans, yapılan her şeyin kolayca kabul ve uygun bulunması demek değildir. Bununla, başkalarının görüşlerini anlama yeteneğini, acı hiçbir his beslemeden ve anlayışlı bir şekilde tartışma arzusunu söylemek isterim".

Çünkü tolerans, kayıtsızlık ve adam sendecilik değildir, o, insanın kendisinin uzun bir evrime ihtiyaç gösterdiği güzel bir huy, bir nefis muhasebesidir.

Toleransın tarihi insanoglunun düşünmek hakkı uğrunda savaşımlarının tarihidir ve Orta Çağlar boyunca kurulan engizisyonlar dinî taas-

subün yani toleranssızlığın en derin ve acı örneklerini vermişlerdir.

Hüküm giymiş bir suçlu asılmak üzere idam yerine götürülmektedir. Tam Ali'nin önünden geçerken, durur ve büyük bir hiddetle yüzüne tükürür. Halifenin yanındakiler ne yapacaklarını şaşırırlar, fakat o onlara şu emri verir: "Bu adamı derhal serbest bırakın. Bizden sonra gelecekler onun suçunu unuturlar da benim yüzüme tükürdüğünden dolayı asıldığını zannederler".

Konya'da Mevlânâ'nın türbesini ziyaret edenlere çok defa çıkarken sağ tarafta farsça yazılı ve "bâzâ bâzâ" diye başlayan o meşhur levha gösterilmez. Avrupa'da İncil'deki bir noktali virgülü değiştirmeyle cüret edenlerin yakıldığı bir devirde Mevlânâ şöyle diyor:

"Gelsin, varlık nâmina ne varsa gelsin,
Kâfiri, putperesti, mecusisi gelsin,
Yoktur dergâhımızda ümitsizlik,
Tövbesin bin kere bozan da gelsin".

Milyarder Rockefeller (ihtiyar Rockfellerin oğlu) Cihan Harbinden sonra Paris'teki tarihî Versaille Sarayının tamir ve restorasyonu için 20 milyon dolar gibi büyük bir yardımda bulunmuştu. Sarayın tamir işlerinden büyük bir kısmının bittiği bir sırada Rockefeller Paris'e gelmiş ve kimseye haber vermeden derhal Versaille Sarayını görmeğe gitmişti. Saat dördü beş geçiyordu, kapıcı dörtten sonra ziyaretçi kabul edilemeyeceğini söyleyerek Amerikalıyı içeri almadı.

Rockefeller de hiç ses çıkarmadan oteline döndü. İlgililer olayı duyunca, oteline koşular ve kapıcının kendisini tanımadığı için özür dilediler, sonra da "fakat neden kendinizi tanıtmadınız?" diye sordular.

Rockefeller'in cevabı şu oldu: "Bunu benden nasıl beklerdiniz?" Şimdi kısaca bir de toleranssızlığın, bağnazlığın çeşitlerini inceleyelim.

Bağnazlık dört nevidir:

1. Cehaletten doğan bağnazlık,
2. Menfaatten doğan bağnazlık,
3. Alışkanlıktan doğan bağnazlık,
4. Korkudan doğan bağnazlık.

Bütün tarihi inceleyin, toplumumuzda tolerans, hoşgörü nedir bilmeyen insanları inceleyin, göreceksiniz ki onlar ya cahildirler, ya başka fikir sahiplerine müsamaha ile muamele etmek menfaatlerine aykırıdır, yahut alıştikları şeyden vazgeçmek onlara güç gelmektedir, yahut da bilinç üstü veya altı bir korkunun etkisi altındadırlar. Hatta toleranssızlıklarının şiddeti de korkularının derecesine bağlıdır.

Dünyanın yerinde durduğunu iddia eden papazlara döndüğünü söylemekten çekinmeyen Galile, hem cehaletin, hem de korkunun sebep olduğu bir taassup yüzünden zindana atılmıştır. Hatta bunun içinde papaz zümresinin menfaatlerrinden doğan bir taassup bile vardı, nitekim ki reformasyon bu korkularında onların haklı olduklarını ispat etti, eski menfaatçı papaz zümresi ortadan kalkmak zorunda kaldı.

Gerek kendimizde ve gerek başkalarında toleransa engel olan nedenleri ararken bir parça derinliğe giderek bu dört çeşit bağnazlığın izlerini bulmağa çalışmalıyız.

Toleransın gıdası ilâhî şüphe dir. Acaba karşımızdaki adamın da söylediklerinde haklı olduğu bir taraf yok mudur, şeklindeki ve Fikret'in de "Şüphe bir nura doğru koştur" diye ifade ettiği şüphe.

Toleransın dershanesi kütüphanelerdir, hocası da tarih, dolayısıyla insanoglunun asırlar boyunca başından geçen tecrübelerdir. O insanoglu ki daima zorla okula gitmiş ve daima da yeni birşey öğrenmeği reddetmiştir. Buna rağmen

tarih gösteriyor ki o bir şeyler öğrenmiştir ve az da olsa her gün yeni birşeyler öğrenmektedir.

Voltaire'in "Söylediğiniz sözlerin hiçbirini kabul etmiyorum, fakat sizin bunları serbestçe söyleyebilmeniz için canımı veririm." şeklindeki o ünlü sözü tolerans ve özgürlük için söylenmiş ölümsüz özdeyişlerden biridir.

Van Loon, İnsanlığın Kurtuluşu'nda Calvin ve Servetus bölümünü şu sözlerle bitirir:

"Onların hepsi ölmüştür ve onların unutulmuş olmaları da belki daha iyidir.

Yalnız bize düşen bir görev vardır.

Tolerans özgürlüğe benzer.

Şimdiye kadar hiç kimse onu yalnız istemekle elde edememiştir. Hiç kimse de onu sonsuz bir özen ve uyanıklık göstermediği takdirde koruyamaz.

Kendi çocuklarımız arasında gelecekte çıkacak birkaç Servetus'un (*) aşkına bunu anımsamalıyız".

(*) Michael Servetus (Miguel Serveto) aslında İspanyoldu ve tıpla ilgili birçok yapıtları vardı. Bu çalışmaları sırasında o, Teslis (Tanrının bileşmiş üç ayrı kişi halinde düşünülmesi) inancı hakkında Katoliklerin ve Protestanların beraberce inandıklarından başka düşünmeye başlamıştı. Bu öğretiyi Roma'da Papa ile tartışmak üzere yola çıkmış, Cenevre'de tanınmış ve Calvin'in adamları tarafından yakalanarak ateşte yakılmıştı. Büyük yankılar uyandıran bu olayın nedeni, Katoliklerle savaş halinde iken Protestanların toleransın kutsallığından söz ettikleri halde (iktidara) geldikten sonra ona aldırış etmediklerini göstermesiydi. (İnsanlığın Kurtuluşu, Van Loon, 1945).

● *Bir işin yapılabilmesi için üç yol vardır:*

Kendimiz yaparız, bir başkasına yaptırırız, çocuklarımıza yapmalarını yasaklarız.

Monta CRANE

● *Herkes insanlığı değiştirmeğe çalışıyor, kimsenin kendini değiştirmek aklından geçmiyor.*

Leo TOLSTOY

● *Dosttan beklenen, yanlış hareket ettiğimiz zaman yanımızda olmasıdır, hareketimiz doğru iken, herkes yanımızda olur.*

Mark TWAIN

● *Susma dayanılması çok güç bir hazır cevaptır.*

G. K. CHESTERTON

● *Tatil de azıcık aşk gibidir: merakla çekeriz, sıkıntı ile geçiririz, özlemle anımsarız.*

The PENNANT